

Een dorpelinge in Iwlik.

Een rosse grutto bij het dorp.

Pelikanen vormen een mooi decor.

WAT WIJ DOEN IS JAGEN ZONDER GEWEER, MAAR MET TELESCOOP

Banc d'Arguin

Het nationaal park Banc d'Arguin is een beschermd natuurgebied aan de kust van Mauritanië, tussen Nouakchott en Nouadhibou. Het nationaal park - bekend als de Afrikaanse wadden - bestaat uit zandduinen en kustmoerassen. Het nu onbewoonde eiland Arguin was vroeger een belangrijk centrum van de Portugese slavenhandel. Het nationaal park staat sinds 1989 op de werelderfgoedlijst van Unesco als een van de meest vogelrijke gebieden van de wereld. Daarnaast komen er onder andere dorcasgazellen, goudjakhalzen, woestijnvossen en wilde katten voor. Het ligt aan een van de rijkste viswateren in West-Afrika, met ook verschillende soorten schildpadden en dolfijnen, en een kleine kolonie van de met uitsterven bedreigde mediterrane monniksrob.

>> De jong kan het moeilijk laten. Hij kijkt ook met graagte door de telescoop naar een reuzenster van een grote stern die ringen draagt. En als hij toevallig een bonte strandloper in het vizier krijgt, neemt hij die toch ook even mee.

LEPELAARS

Ondertussen valt een grote groep lepelars binnen en houden honderden kanoeten en drieteenstrandlopers zich op aan de rand van een plaat. Ze foerageren meestal op de grens van water en zand, weet de kenner. „Daar vinden ze de meeste schelpjes, dus het meeste voedsel.”

Opeens vliegen honderden vogels omhoog. Tegelijk kiezen ze het luchttruim. Er dreigt gevaar, weet De Jong. Hij wijst: „Het zal een bruine kiekendief zijn.”

Ondertussen staat een groepje rosse grutto's langs de vloedlijn. In de buurt van het dorp bivakkeert een grote groep drieteenstrandlopers. De Jong noteert nauwgezet de ringen die ze dragen. Hij kijkt op zijn horloge. Anderhalf uur is hij nu bezig en de kleurencombinatie van zeventien staan al in zijn boekje. „Dat valt niet tegen.”

Hij richt het vizier op een reuzenster. „Kijk eens, wat een prachtig beest. Maar kijk ook eens verderop, daar staan scholeksters. Jazeker, we zijn hier op de wadden.”

Het aflezen valt niet altijd mee, blijkt even later. Stelchlopers hebben de rare gewoonte soms op één poot te gaan staan. Dan zijn van de andere de ringen niet af te lezen. En als zo'n beest dan eindelijk weer op twee poten staat, dan zijn al tijd zijn dat een andere vogel er voor gaat staan.

Het is een kwestie van geduld, weet De Jong. Het is heel gek. Hoe druk de Amelandse oud-timmerman van karakter mag zijn, deze

bezigheid maakt hem kalm: „Dit is mijn ding. Hier word ik rustig van.” De Jong is een van de drie vrijwilligers die mee zijn op expeditie. Alle drie zijn ze eilanders. Jacob de Vries woont sinds een aantal jaren in Oosterend op Terschelling. Oud-visserman Jan van Dijk, de nestor en meest ervaren expeditieganger van het gezelschap, is een geboren en getogen Texelaar. De Vries (61) had een bedrijf in de expeditie sector, tot hij een aantal jaren geleden bedacht dat hij genoeg had gewerkt. Hij verkocht zijn bedrijf en verhuisde naar Terschelling: „Ik wist dat ik nog maar één ding wilde: met vogels bezig zijn.” Dat doet hij tijdens verre reizen. In zijn nieuwe woonomgeving richt hij zich op scholeksteronderzoek en leest hij fanatiek de ringen van steltlopers af. Zo is hij nu voor het eerst op de Banc d'Arguin verzeld geraakt.

EXPEDITIE

Jan van Dijk (68) van Texel weet niet beter dan dat hij ieder jaar op expeditie moet. Hij was er in 1988, toen het station er nog maar voor een deel stond, al voor het eerst.

Van Dijk stamt uit een vissersfamilie, maar koos toen hij trouwde en vader werd voor een regelmatige bestaan als schipper op de Phoca, een inspectieschip op de Waddenzee. Zo kwam hij in het wereldje van de natuurbescherming terecht, wat hem ook in Mauritanië bracht. Nog altijd is zijn achtergrond van nut bij de expeditie. Als muizen in het magazijn van het biologische station de vangnetten voor vogels hebben aangevretten, herstelt Van Dijk de mazen met vakkundig knooppwerk.

Hij komt nu al voor de zeventiende keer in Mauritanië en ziet met elke ogen aan dat de vogelstand achteruit gaat. Hoe dat kan?

Van Dijk weet het niet. De Banc d'Arguin zelf is in de loop der jaren niet veel veranderd, stelt hij vast. „In ieder geval een stuk minder dan de Waddenzee bij ons.” De aanwezigheid van Bob Loos, ook afkomstig van Texel, is een verhaal apart. Hij komt al vanaf 2003 als vrijwilliger in Mauritanië, maar is er nu als prof. Dat heeft te maken met zijn bijzondere achtergrond, vertelt hij. Een enthousiaste vogelaar die uit de financiële sector komt: „Een combinatie die je zelden ziet.”

Zo raakte hij betrokken bij de Wader Study Group, een internationale club van zeshonderd leden, en werd daar penningmeester van. Toen in 2009 de stichting Global Flyway Network werd opgericht, vroeg Theunis Piersma Loos weer als man van de financiën.

Uiteindelijk werd het een betaalde baan. Op het moment dat de financiële sector hem steeds meer ging tegenstaan, kon Loos op zijn zestigste terecht in de wereld van de vogelbescherming. „Een buitenkans”, noemt hij dat zelf. Nu is hij als een spin in het web.

Dat Nederland in Mauritanië zo'n belangrijke rol speelt in het onderzoek, vindt hij mooi. „Maar de basis is te smal. Daarom moet

we hier ter plaatse draagvlak zien te krijgen voor natuurbescherming en kennis kweken door capabele mensen op te leiden.”

Dat gebeurt al door vier studenten uit Mauritanië in Groningen een biologie studie te laten volgen. Op de Banc d'Arguin zelf wordt op dit moment een veldassistent opgeleid. „Een enthousiaste jongen”, prijst Loos deze Achmed. Zelf is hij niet minder geestdriftig aan het aflezen. „Wat wij doen is jagen zonder geweer, maar met telescoop. Dan zien we bijvoorbeeld een bonte strandloper met een wit ringetje en dan rusten we niet eerder voordat we weten om welk individu het gaat. We lopen net zo ver het slik in tot we hem hebben.”

Het gezelschap dat aan de expeditie begint, bestaat verder uit de NIOZ-onderzoekers Job ten Horn van Texel, Anne Dekinga uit Den Helder en de Duitser Benjamin Gnepp. Na een dikke week wult wetenschapper Jan van Gils met drie beginnende biologen in zijn kielzog de club nog aan.

STERRENHEMEL

Voor het zover is hebben de vogelvaarders de eerste buit al binnen. Dat gaat niet zomaar. De eerste pogingen lopen op niks uit. Zoals

op de avond dat het net van 96 meter in een geul laag boven het water is gespannen. Anne Dekinga en Job ten Horn varen er in het donker eerst naar toe om het net los te maken. Nou ja, donker. De sterrenhemel straalt zo'n licht uit dat er van duisternis geen sprake is, ook al vaart het bootje uit voorzorg zonder verlichting. Het is een bijzondere avond. Rond de boot springen visjes met honderden tegelijk boven het water uit. Het is een en al geplons dat de stilte doorbreekt.

Dekinga, geboren en getogen in Snakkerburen, heeft er weinig vertrouwen in dat er deze avond veel wordt gevangen. „Het idee is”, vertelt hij, „dat de vogels die op een hoogwatervluchtplaats zitten, in een grote groep naar een nabijgelegen zandplaat vliegen zodra het water zakt.” Onderweg raken ze dan in het net verzeild. Het probleem is dat het te licht is, zodat de vogels de netten zien en ontwijken.

Dekinga krijgt gelijk. Als de vogelvaarders na twee uur terugkomen, zitten er maar vier kanoeten, een drieteenstrandloper en een rosse grutto in het net. Die laatste is een mannetje. Helas, zegt expeditieleider Ten Horn. Er liggen zenderdjes klaar voor tien

opgetekend. Nu zitten de mannen na een week al op de helft.

Vogels voorzien van ringen en zenders en ze aan de hand daarvan volgen, is nuttig werk, bevestert Ten Horn. „Door ze te volgen, leer je begrijpen hoe hun leven in elkaar steekt. Hoe het zit met overleven en dood. Niet alleen in Afrika, maar ook in ons waddengebied waar ze op doortrek maar een paar weken verblijven.”

Tellingen moeten het nog bevestigen, maar zowel Ten Horn als Dekinga hebben de indruk dat het aantal kanoeten dit jaar weer is afgenomen. Het sluit aan bij de trend van de laatste jaren, zegt hun collega-onderzoeker Jan van Gils die zich in Iwlik vooral met het voedselaanbod voor de kanoet bezighoudt.

GIF

Dat is een verhaal apart. Kanoeten hebben een voorkeur voor de loripes, een voedzame kleine schelp. Het probleem is dat dit schelpdierje een gif aanmaakt waarvan de kanoet ziek wordt. De vogel gaat vervolgens over op een andere buit, een grotere schelp met netto minder vlees.

Van Gils wil nu proefjes doen met het ontgiften van de loripes. Dekinga heeft daarom samen met Jan van Dijk zulke schelpjes uit het slik van de zeegravelsdalen gezeefd en ze in een geul gehangen om het gif er uit te filteren. Nu is het de vraag hoe de kanoeten op dit schone voedsel zullen reageren.

Onlangs hebben de onderzoekers op de Banc d'Arguin een bijzondere nieuwe ontdekking gedaan. De kanoet blijkt niet uitsluitend een vleeseter te zijn. Hij vreet ook aan de wortels van het zeegras. Dat gebeurt meer en meer, volgens Van Gils.

De verklaring voor dit verschijnsel is te vinden in de broedgebie-

den, in de arctische streken. De wetenschappers leggen de link met klimaatverandering. De sneeuw smelt in Siberië zoveel sneller dan vroeger, dat de kanoeten het niet kunnen bijhouden. Ze komen te laat in hun broedgebieden aan om de voedselpiek voor hun jongen te kunnen meepakken.

KORTERE SNAVEL

De vogels reageren met aanpassing van hun groei. Ze krijgen een kortere snavel. Overleven ze als jong, dan maken ze als volwassen vogel een goede kans om het te redden, volgens Van Gils. Dan komen ze in Afrika, waar ze de schelpdieren uit het slik van de zeegravelsdalen moeten zien te pulken. Zitten die te diep, dan zijn ze veroordeeld tot het eten van wortels van het zeegras.

Het wordt er voor de kanoet dus niet gemakkelijker op, stelt Van Gils. Om eerder in zijn broedgebied te kunnen zijn, zou hij in Afrika sneller energie moeten opdoen. Dat lukt niet. Het zou helpen als hij tijdens zijn tussenstop in onze Waddenzee sneller zou kunnen bijtanken, maar dat zit er ook niet in. Als hij bij ons nu dagelijks 3 gram aan groei van zijn lichaamsgewicht pakt, wordt dat niet gauw 10 gram, legt de wetenschapper uit.

Zo is de achteruitgang van kanoet. Niet alleen voor de kanoet, want wat voor deze vogel geldt, geldt voor bijna alle steltlopers die zich bewegen tussen de arctische gebieden en de West-Afrikaanse wadden, zegt Van Gils.

En als het de kanoet slecht gaat, dan zegt dat niet alleen wat over het arctische broedgebied en de Banc d'Arguin. Van Gils: „Het welbevinden van al deze heen en weer trekkende steltlopers is ook een belangrijke indicator van de toestand van onze Waddenzee.”

DE SNEEUW SMELT IN SIBERIË ZOVEEL SNELLER DAN VROEGER, DAT DE KANOETEN HET NIET KUNNEN BIJHOUDEN